

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін

імені О.М. Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол №1 від «28» серпня 2020 р

Завідувач кафедри проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчального курсу

«Історія вчень про державу і право»

Спеціальність 081 «Право»

Галузь знань 08 Право

2020 -2021 навчальний рік

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін

імені О.М. Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол №1 від «28» серпня 2020 р

Завідувач кафедри проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчального курсу

«Історія вчень про державу і право»

Спеціальність 081 «Право»

Галузь знань 08 Право

2020 -2021 навчальний рік

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського

Кафедра права, філософії та політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол №1 від «28» серпня 2020 р
Завідувач кафедри _____ проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчального курсу
«Історія вчень про державу і право»
Спеціальність 081 «Право»
Галузь знань 08 Право

2020 -2021 навчальний рік

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології

Протокол № 1 від “28”серпня 2020 року.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: к.ю.н., доцент, Єфремова О.П. _____

Мова навчання – українська.

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 90
	Шифр та назва спеціальності: 081 «Право»
	Галузь знань 08 Право
Рік підготовки: 3	
Семестри: 5	Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 28
	Практичні: 24
Кількість кредитів ECTS: 5	Самостійна робота: 38
	Вид контролю: залік

Історія вчень про державу і право відноситься до фундаментальних юридичних дисциплін світоглядного характеру. Вона покликана розкривати закономірності процесу розвитку знань про державу і право, про владу та її призначення, а також формувати політичні та правові ідеали. Історія вчень про державу і право досліджує найбільш загальні теоретико-світоглядні проблеми держави і права в їх історичному розвитку з метою поглибленого пізнання політико-правової дійсності.

Міждисциплінарні зв'язки

Навчальна дисципліна «Історія вчень про державу та право» вивчається після «Теорії держави і права», «Історії держави і права України», «Історії держави і права зарубіжних країн», «Юридичної деонтології» як фундаментальна та професійно орієнтована дисципліна.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Вступ. Вчення про державу і право від стародавніх часів до XVII ст.

Змістовий модуль 2. Вчення про державу і право нового часу.

Змістовий модуль 2. Вчення про державу і право новітнього часу.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин 3 кредити ЄКТС.

Очікувані результати навчання:

Метою курсу є формування системи знань про зародження та розвиток вчень про державу та право, закономірності відображення проблем держави та права в теоретичній думці, формування світогляду на засадах розуміння цінності права та закону, правової держави та громадянського суспільства.

Навчальна дисципліна передбачає наступні **завдання**: формування у студентів знань про процес зародження та розвитку вчень про державу та право; опанування ними інструментарієм науки історії вчень про державу та право; допомогу у розумінні закономірностей відображення проблем держави та права в теоретичній думці; формування світогляду на засадах розуміння основоположної цінності права та закону, правової держави та громадянського суспільства.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: науково обґрунтовані і концептуально оформлені ідеї та погляди мислителів на державу і право, які склалися і розвинулися протягом всієї історії людської цивілізації; правову термінологію; концепції, теорії і доктрини, які в логічно-понятійній формі відображають історичний процес поглибленого пізнання державно-правових явищ; політичні та правові ідеали, характерні тій чи іншій історичній епосі.

вміти: самостійно працювати з першоджерелами державно-правової думки, виявити змістовну, методологічну (світоглядну) і програмно-оціночну частину політичних та правових вчень, концепцій, доктрин; за допомогою впровадження отриманих знань та понятійно-категоріального апарату з'ясувати питання походження держави і права, їх типологію, правові форми діяльності, основні принципи побудови форм державного правління, устрою та режиму, особливості правових систем, визначати соціальне призначення держави і права, встановлювати співвідношення права й держави, права й закону, держави й індивіда; критично оцінювати сучасну правову і політичну реальність.

2.ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Студенти повинні сформувати необхідні загальні та професійні компетентності відповідно до вимог освітньої програми:

Шифр згідно ОПП	Компетентності
ЗК 2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно так і письмово
ЗК9	Здатність працювати в команді.
ЗК10.	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
ЗК11.	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК14.	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності
СК1.	Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.
СК2.	Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.
СК3.	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.
СК4.	Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.

4. Організація навчання.

Тематичний план

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Кредитний модуль 1						
Тема 1. Предмет і методологія історії вчень про державу і право.	3	1				2
Тема 2. Вчення про державу і право в країнах Давнього Сходу.	8	3	2			3
Тема 3. Погляди на державу і право в Давній Греції та Давньому Римі.	12	4	4			4
Тема 4. Вчення про державу і право доби Середньовіччя в Європі та країнах Арабського Сходу (V ст. - XIV ст.).	7	2	2			3
Разом за кредитним модулем 1	30	10	8			12
Кредитний модуль 2						
Тема 5. Державно-правова думка доби Відродження і Реформації.	7	2	2			3
Тема 6. Державно-правова думка в Нідерландах та Англії XVII ст.	8	2	2			4
Тема 7. Європейська державно-правова думка доби Просвітництва.	7	2	2			3
Тема 8. Американські просвітники про державу і право в період боротьби за незалежність США.	7	2	2			3
Разом за кредитним модулем 2	30	8	8			14
Кредитний модуль 3						
Тема 9. Вчення про державу і право в Німеччині (кінець XVIII ст. - початок XIX ст.)	9	4	2			3
Тема 10. Європейські мислителі XIX ст. про державу і право.	7	2	2			3
Тема 11. Сучасні концепції про державу і право.	7	2	2			3
Тема 12. Вітчизняна політико-правова думка: витоки, розвиток уявлень та сучасні ідеї.	7	2	2			3
Разом за кредитним модулем 3	30	10	8			12
Усього годин	90	28	24			38

3. Зміст навчальної дисципліни

Кредитний модуль 1.

Тема 1. Предмет і методологія історії вчень про державу і право.

Предмет історії політичних та правових вчень. Основні терміни історії вчень про державу і право. Поняття політико-правового вчення, ідеї, концепції, доктрини та теорії. Функції історії вчень про державу і право. Методологія історії політичних та правових вчень. Методи вивчення історії вчень про державу і право. Критерії оцінки політико-правових доктрин. Місце історії політичних та правових вчень в системі наук та юридичних, зокрема. Періодизація історії політичних і правових вчень.

Тема 2. Вчення про державу і право в країнах Давнього Сходу.

Становлення та розвиток політико-правової ідеології як специфічної форми суспільної свідомості. Її особливості в класово-станових суспільствах. Політичні і правові вчення в державах Давнього Сходу, в Стародавній Індії та Стародавньому Китаї. Загальна характеристика релігійно-міфологічних уявлень про політику, державу і право у країнах Давнього Сходу в II–I тис. до н. е.

Політична і правова думка у Давній Індії. Політико-правові ідеї брахманізму і буддизму. Політична і правова думка у Давньому Китаї. Вчення Конфуція про суспільство, державу і право. Принципи гуманності та ритуалу. Соціально-політичні та правові ідеї Мао-цзи. Вчення даосизму (Лао-цзи). Теорія політики і права легістів.

Тема 3. Погляди на державу і право в Давній Греції та Давньому Римі.

Загальна характеристика періодів давньогрецької політико-правової думки. Ранній період давньогрецьких вчень. Софісти про державу і право. Сократ про державу і право. Вчення про державу і право Платона. Проект ідеального ладу в праці «Держава». Платон про співвідношення держави і права в діалозі «Політик». Класифікація форм держави. Платон про право і державу в праці «Закони». Політико-правове вчення Арістотеля. Поняття держави, класифікація форм держави, справедливість та її види, право і закони. Погляди на державу і право Епікура та його послідовників. Політико-правові погляди давньогрецьких стоїків (Зенон, Клеанф, Хрісіп; Панетій, Посідоній). Полібій про класифікацію форм держави. Теорія «кругообігу». Поняття змішаної форми держави.

Політичні і правові вчення у Давньому Римі. Державно-правові погляди Цицерона: поняття держави та характеристика її форм; правова теорія Цицерона. Римські стоїки про державу і право (Сенека, Епіктет, Марк Аврелій Антонін). Римські юристи про право та його види (Гней Флавій, Тіберій Корункарій, Гай, Папініан, Павел, Ульпіан, Модестін). Політико-правові ідеї раннього християнства. Августин Аврелій про державу і право.

Тема 4. Вчення про державу і право доби Середньовіччя в Європі та Арабського Сходу (V ст. - XIV ст.).

Проблеми держави і права в теологічному світогляді середньовіччя, основні риси та напрямки розвитку.

Політичні і правові концепції в середньовічній Західній Європі. Вчення Фоми Аквінського про види законів, про елементи державної влади, про співвідношення церкви і держави.

Проблеми держави і права в ідеології середньовічних ересей. Критика теократичних ідей у вченні Марсилія Падуанського. Державно-правові ідеї середньовічних юристів. Ісламська політико-правова думка.

Кредитний модуль 2.

Тема 5. Державно-правова думка доби Відродження і Реформації.

Загальна характеристика епох Відродження і Реформації.

Політико-правове вчення Н. Макіавеллі про цілі і форми держави, про методи здійснення влади. Погляди на співвідношення політики і моралі. Макіавеллізм.

Державно-правові ідеї Реформації: М. Лютер, Т. Мюнцер, Ж. Кальвін.

Ж. Боден про суверенітет державної влади, право та класифікацію законів.

Політико-правові ідеї раннього соціалізму. Питання держави і права в «Утопії» Т. Мора і «Місті Сонця» Т. Кампанелли. Порівняльна характеристика концепцій ідеальних держав.

Ф. Бекон про особливості держави, форми правління та проблеми співвідношення природного і позитивного права.

Тема 6. Державно-правова думка в Нідерландах та Англії XVII ст.

Державно-правова думка Нідерландів XVII ст.: загальна характеристика.

Г. Гроцій про сутність і джерело природного права та класифікацію права.

Природно-правова теорія Б. Спінози. Розуміння держави, її походження, класифікація форм державного правління. Обґрунтування демократії.

Державно-правові концепції періоду Англійської революції XVII ст.: Дж. Мільтон, Дж. Лільберн, Дж. Уїнстенлі.

Вчення про право і державу Т. Гоббса. Концепція державного абсолютизму. Розмежування публічної і приватно-правової сфер дії прав і обов'язків монарха і громадян.

Ліберальна доктрина держави і права Дж. Локка. Сутність держави та принципи обмеження її влади. Теорія розподілу влад, її особливості. Обґрунтування ідей конституційної монархії та суверенітету народу.

Тема 7. Європейська державно-правова думка доби Просвітництва.

Основні політико-правові ідеї епохи Просвітництва.

Вчення про державу і право мислителів французького просвітництва.

Політична програма Вольтера. Принципи свободи, рівності людей. Класифікація законів. Вчення про державу і право Ш.-Л. Монтеск'є. Концепція «Дух законів». Теорія розподілу влади.

Ж.-Ж. Руссо про походження держави, поняття та види законів. Теорія народного суверенітету та його гарантії.

Державно-правові ідеї доби французької революції XVIII ст.: Ж. П. Марат, М. Робесп'єр, Г. Бабеф, Морелі.

Вчення про державу і право мислителів німецького та італійського просвітництва. Особливості політико-правових вчень С. Пуфендорфа, Г. В. Лейбніца, Х. Вольфа, Х. Томазія. Державно-правові ідеї Д. Віко та Ч. Беккарія.

Тема 8. Американські просвітники про державу і право в період боротьби за незалежність США.

Особливості державно-правових ідей американських просвітників: загальна характеристика.

Державно-правова концепція Б. Франкліна. Питання парламентаризму. Т. Пейн про походження держави, концепцію республіки, прав людини та розуміння Конституції.

Політико-правова доктрина Т. Джефферсона: розуміння форм держави, концепції прав людини та ідеї народного суверенітету.

Погляди федералістів на державу і право. Політико-правові погляди О. Гамільтона, Дж. Адамса та Дж. Медісона: розуміння сутності держави, характеристика її форм, принципи розподілу влади та проблеми взаємодії гілок влади між собою.

Кредитний модуль 3.

Тема 9. Вчення про державу і право в Німеччині (кінець XVIII ст. - початок XIX ст.)

Загальна характеристика основних напрямків політико-правової ідеології Німеччини в кінці XVIII - на початку XIX ст.

Ліберальне вчення про право і державу І. Канта. Категоричний імператив. Співвідношення моралі і права І. Кант як теорик правової держави. Проект «вічного миру».

Вчення Г. В. Гегеля про право і державу: розуміння сутності права, його класифікація та основні етапи розвитку. Г. Гегель про ідею держави, конституційну монархію та інші форми держави. Концепція громадянського суспільства. Основні проблеми у сфері міжнародного права.

Історична школа права (Г. Гуго, Ф. Савіньї, Г. Пухта). Критика природно-правової теорії. Погляд на походження права та його залежність від історії народу, а також етапи розвитку права.

Тема 10. Європейські мислителі XIX ст. про державу і право.

Основні ідеї лібералізму: загальна характеристика. Англійський лібералізм. Теорія утилітаризму І. Бентама. Дж. Міль про свободу та демократію.

Французький лібералізм. Б. Констан про політичну і особисту свободу, про оптимальну форму держави та ідею розподілу влади. А. де Токвіль про сутність демократії, її необхідні елементи, а також основні аспекти співвідношення рівності і свободи.

Погляди на державу і право представників соціалістичного утопізму: А. де Сен-Сімона, Ш. Фур'є та Р. Оуена.

Виникнення юридичного позитивізму. Проблеми держави і права в соціології О. Конта. Принципи соціократії. Дж. Остін про сутність позитивного права та особливості джерел права.

Соціологічна теорія права Р. фон Ієрінга. Теорія держави (поєднання соціологічних та юридичних методів), а також вчення про суб'єктивне право Г. Еллінека. Концепція органічного походження держави Г. Спенсера, а також розуміння сутності права.

Марксизм як політико-правова течія. К. Маркс та Ф. Енгельс. Соціально-історичні джерела марксистського розуміння держави і права. Держава і право як надбудовні явища та їх класовий характер.

Ліберальний напрямок політико-правової думки Росії XIX ст. Б. Чичерін про сутність правової держави, концепцію конституційної монархії, а також розуміння права. Формально-догматична концепція права Г. Ф. Шершеневича.

Тема 11. Сучасні концепції про державу і право.

Основні тенденції політико-правових концепцій XX ст.: загальна характеристика. Неокантіанські концепції права: Р. Штаммлер, Г. Радбрух та В. Науке. Неогегельянські концепції права: К. Ларенц, Г. Геллер, Д. Джентіле.

Психологічна теорія права Л. Петражицького. Теорія солідаризму Л. Дюгі. Ліберальні доктрини XX ст.: К. Поппер, Р. Даль, Ф. фон Гаєк (Хайек). Теорія еліт В. Парето та Г. Москі. Особливості соціологічної школи права: Є. Ерліх та Р. Паунд. Теорія правового реалізму Дж. Френка, К. Левелліна, Е. Тоффлера. Чиста теорія права Г. Кельзена. Аналітична юриспруденція Г. Харта. Сучасні концепції відродженого природного права. Політико-правові погляди Л. Фуллера.

Тема 12. Вітчизняна політико-правова думка: витоки, розвиток уявлень та сучасні ідеї.

Становлення державно-правових ідей в Київській Русі. Основні політичні та правові проблеми пам'яток Давньоруської держави. Державно-правова концепція Ф. Прокоповича. Реформаторські ідеї С. Десницького. Вчення про конституційну монархію з розподілом гілок влади. Я. Козельський про право та його джерела, а також поняття закону. Г. Сковорода про ідеальну державу.

Загальні тенденції розвитку політико-правових ідей в Україні XIX ст. Кирило-Мефодіївське товариство про проблеми держави і права. Політико-правові погляди М. Драгоманова: походження держави і права, сутність держави, розуміння права та його джерел. І. Франко про виникнення держави і права, співвідношення права і закону, а також соціалістичну державу як суспільний ідеал. Б. О. Кістяківський про правову державу та сутність права. Консервативна модель державності В. Липинського. Національно-демократична модель української державності С. Дністрянського. Розвиток та особливості поглядів на державу і право діячів УНР (М. Грушевський та В. Винниченко). Основні напрямки розвитку державно-правових концепцій в Україні на сучасному етапі. Проблеми формування демократичної правової соціальної держави і громадянського суспільства в Україні. Українська правова система і міжнародне право: сучасні проблеми взаємодії і гармонізації.

5. Тематика практичних занять.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ:

Семінарське заняття по темі №1: „Історія вчень про державу і право як наука і як навчальна дисципліна”

1. Історія вчень про державу і право: поняття та основні категорії.
2. Місце історії вчень про державу і право в системі юридичних наук.
3. Характеристика функцій історії вчень про державу і право.
4. Класифікація та характеристика методів історії вчень про державу і право.
5. Періодизація історії вчень про державу і право.

Семінарське заняття по темі №2: „Зародження та розвиток політико-правових вчень в країнах Стародавнього Сходу, Греції та Риму”

1. Становлення державно-правових поглядів у країнах Стародавнього Сходу.
2. Етапи становлення і розвитку політичних та правових вчень в античній Греції.
3. Особливості політико-правових концепцій Платона та Аристотеля.
4. Політичні та правові вчення Стародавнього Риму.
5. Етапи становлення римського права та його джерела.

Семінарське заняття по темі №3: „Політико-правові вчення доби європейського Середньовіччя”

1. Політичні та правові погляди Аврелія Августина.
2. Погляди на державу і право Томи Аквінського.
3. Теорія всесвітньої монархії Данте Аліг'єрі
4. Політико-правові ідеї Марсилія Падуанського у творі „Захисник миру”
5. Держава і право в обґрунтуванні середньовічних юристів.
6. Становлення державно-правової думки в ранньофеодальній Київській Русі.

Семінарське заняття по темі №4: „Політичні та правові вчення епохи Відродження та Реформації”

1. Ранньобуржуазна державно-правова концепція обґрунтування абсолютизму Ніколо Макіавеллі.
2. Політико-правові погляди Жана Бодена
3. Суть та значення процесу Реформації. Головні представники Реформації та Контрреформації.
4. Політико-правова основа утопічного соціалізму у працях Томаса Мора та Томазо Кампанелли.
5. Розвиток утопічного соціалізму та комунізму у XVIII – XIX ст.
6. Політико-правові вчення українських мислителів доби Відродження.

Семінарське заняття по темі №5: „Політичні та правові вчення Нового часу”

1. Політико-правові вчення Гуго Гроція та Бенедикта Спінози.
2. Політико-правові погляди Томаса Гоббса, Джона Локка та Девіда Юма.
3. Політико-правові погляди в Україні за часів Гетьманщини.

Семінарське заняття по темі №6: „Вчення про державу і право західноєвропейського просвітництва XVIII ст. та періоду боротьби за незалежність США”

1. Політико-правові ідеї представників французького Просвітництва: Вольтера, Шарля-Луї Монтеск'є та Жан-Жака Руссо, Дені Дідро, Поля-Анрі Гольбаха та Клода-Адріана Гельвеція.
2. Політико-правові ідеї періоду Французької буржуазної революції 1789-1794 рр.

3. Вчення про державу і право у працях Джамбаттіста Віко та Чезаре Беккарія.
4. Політико-правова думка США в період боротьби за незалежність: Бенджамін Франклін, Томас Пейн, Томас Джефферсон Джон Адамс, Александр Гамільтон і Джеймс Медісон.
5. Демократичний напрямок Просвітництва в Україні у працях Якова Козельського та Григорія Сковороди.

Семінарське заняття по темі №7: „Вчення про державу і право в Європі кінця XVIII — першої половини XIX ст.”

1. Політико-правові погляди Іммануїла Канта.
2. Політико-правові погляди Йогана-Готліба Фіхте
3. Політико-правове вчення Георга Гегеля
4. Політико-правові вчення представників історичної школи права
5. Політико-правова думка представників лібералізму у Франції та Англії
6. Доктрина позитивізму Огюста Конта.

Семінарське заняття по темі №8: „Основні напрямки європейських політико-правових концепцій другої половини XIX ст.”

1. Загальна характеристика правових теорій в Західній Європі у другій половині XIX ст.
2. Суть та зміст комуністичної державно-правової доктрини.
3. Сутність та значення теорій природного права.
4. Антидемократична теорія Фрідріха Ніцше.
5. Представники ліберального та демократичного напрямків політичної та правової думки в Україні

Семінарське заняття по темі №9: „Політико-правові вчення Європи XX ст.”

1. Суть і зміст позитивістського нормативізму.
2. Правова доктрина солідаризму.
3. Політико-правові погляди представників психологічної школи права.
4. Політико-правова доктрина школи „вільного права”.
5. Теорії елітаризму Вільфредо Парето та Гаєтано Моски.
6. Політико-правова думка XX ст. в Україні: зміст, етапи, значення.

6. Завдання для самостійної роботи.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ТА МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ.

1. «Закони царя Хаммурапі» – перше зведення законів Стародавнього Вавилону.
2. Адміністративний поділ та система місцевого управління.
3. «Закони Ману» як визначальна пам’ятка індійської правової думки.
4. «Іліада» та «Одіссея» як джерело вивчення ранніх етапів давньогрецької історії.
5. Архонт Перікл – «вождь афінської демократії».
6. Легендарний законодавець Лікурґ і особливості державно-правового устрою Давньої Спарти.
7. Остракізм (суд черепків).
8. Етапи боротьби плебеїв за свої політичні права та зміцнення Римської республіки.
9. «Закони XII таблиць» – найдавніша пам’ятка римського рабовласницького права.
10. Політичний портрет Гая Юлія Цезаря.
11. Октавіан Август і утвердження Римської імперії.
12. Еволюція вчення про податки.
13. Варварські правди.
14. Державна діяльність Карла Великого.
15. Цивільне право за «Салічної правдою».

16. Органи влади та управління Франції в XIII – XV ст. Генеральні штати.
17. Війна Червоної та Білої троянд.
18. Повноваження органів державного управління Арабського Халіфату. Органи на місцях.
19. Протекторат Кромвеля.
20. Роль доктрини Монро у політичній системі США.
21. Декларація незалежності та проголошення Сполучених Штатів Америки.
22. «Батьки-фундатори США» (політичні портрети /Джорж Вашингтон, Бенджамін Франклін, Семюель Адамс, Олександр Гамільтон, Томас Джефферсон).
23. Диктатура Монро.
24. Конституція США 1787 р. як основа американського федералізму та демократії.
25. «Декларація прав людини та громадянина 1789 р.» як програмний правовий акт французької революції.
26. Політичні лідери Великої французької революції (Мірабо, Марат, Робесп'єр).
27. Політичний портрет Наполеона Бонапарта – «імператора всіх французів».
28. Органи влади та управління Паризької Комуни.
29. Французький цивільний кодекс 1804 р.
30. Рейнський союз.
31. Політичний портрет Отто фон Бісмарка.
32. Конституція 1871 р. та державно-правове оформлення Германської імперії.
33. Кримінальне право Німеччини. Кримінальне уложення 1871 р.
34. Цивільний кодекс 1896 р. – перша загальна кодифікація цивільного права.
35. Законом Тафта-Хартлі (1947 р.)
36. Політичний портрет Ф.Д.Рузвельта.
37. Постдамська конференція.
38. Веймарська Конституція 1919 р. – визначний правовий документ у новітній історії.
39. А.Гітлер і фашистська диктатура в Німеччині.
40. Шарль де Голль.
41. Маргарет Тетчер та “неоконсервативна революція” у Великобританії.

Індивідуальні завдання

Реферат є одним із видів індивідуальних завдань навчально-дослідницького характеру, який сприяє закріпленню, поглибленню й узагальненню знань, отриманих студентами під час опанування відповідного інформаційного матеріалу.

Кожен студент із запропонованих питань до семінарського заняття обирає собі одне, яке оформляє у вигляді реферату/ есе. Кожен студент протягом курсу виконує 1 реферативне завдання. В окремих випадках із дозволу викладача студент може виконувати реферат із теми, запропонованої ним самим.

До теми реферату потрібно скласти план, у якому повинні міститися питання, що розкривають суть досліджуваної теми. Доцільно назву теми та план реферату обговорити з викладачем під час проведення консультації. Після обрання теми потрібно здійснити вивчення рекомендованих джерел, без знання яких неможливе висвітлення питань реферату. Окрім рекомендованих викладачем джерел, необхідно ще використовувати також енциклопедичні та довідкові видання. Під час опрацювання теми студенту доцільно буде звернутися до мережі Internet, та слід зробити відповідні посилання на сервер, з якого взято відповідну інформацію.

Вимоги до оформлення реферату. Обсяг реферату не повинен перебільшувати 25 сторінок, (зазвичай 15 – 20 сторінок). Титульна сторінка реферату оформлюється згідно з загальними вимогами. На другій сторінці потрібно подати план реферату, в тексті роботи слід виділяти заголовки відповідних розділів плану, сторінки повинні бути пронумеровані. Шрифт роботи TimesNewRoman 14 пт, інтервал між рядками – 1,5. Відступи від краю аркуша: лівий – 2,5(3) см, правий – 2(1,5) см, верхній – 2,5 см, нижній – 2,5 см.

При використанні цитат або вільної анотації тих чи інших джерел у тексті реферату слід робити посилання (посторінкові або наскрізні). Висновок роботи має містити узагальнюючі підсумки досліджуваної теми. Наприкінці реферату на окремому аркуші треба надати список використаної літератури.

Другим видом індивідуальної роботи є презентація.

Для створення презентацій використовується програма Microsoft Office Power Point. Мультимедійна презентація – це програма, яка може містити текстові матеріали, фотографії, малюнки, діаграми та графіки, слайд-шоу, звукове оформлення і дикторський супровід, відеофрагменти й анімацію, тривимірну графіку.

Основною відмінністю презентацій від інших способів подання інформації є їх особлива насиченість змістом та інтерактивність, тобто здатність певним чином змінюватися й реагувати на дії користувача.

Перереваги мультимедійної презентації:

- унаочнює матеріали, що презентуються;
- підвищує оперативність і об'єктивність оцінювання результатів наукового дослідження;
- гарантує безперервний зв'язок у відносинах “викладач - студент”;
- сприяє розвитку продуктивних, творчих функцій мислення студентів, формуванню операційного стилю мислення.

Головна мета презентаційного повідомлення — донести аудиторії потрібну інформацію. Тому важливо знати правила оформлення презентацій, що ґрунтуються на психофізіологічних особливостях сприйняття людиною інформації.

Презентація складається із слайдів. Тож перш ніж розпочати роботу в Microsoft Office PowerPoint, варто на папері ретельно спланувати власну презентацію, а саме:

- визначитися з темою та з тим, який ілюстративний матеріал знадобиться;
- яка інформація пропонуватиметься на кожному слайді;
- якими шрифтами послуговуватиметеся тощо.

У презентації обов'язково оформлюють титульний та завершальний слайди. На титульному слайді зазвичай вказують тему презентації та її автора (прізвище, ім'я, по батькові), навчальний заклад, місто. Якщо презентація — це портфоліо студента, то обов'язково має бути й фото автора. На завершальному слайді вказують джерела інформації та ілюстративного матеріалу (автор, рік видання, адреса сайту).

Інформаційні слайди містять таку інформацію:

- тема презентації
- план;
- література, інтернет-ресурси;
- діаграми, графіки, таблиці, визначення, опис подій, ілюстрації;
- визначення;
- висновки;
- інші необхідні текстові матеріали.

Завершальний слайд містить подяку за увагу. Рационально використовувати наскрізну нумерацію слайдів, тобто титульний слайд – це слайд № 1, перший інформаційний слайд – це слайд № 2 і далі по порядку. Номер слайда відображається в правому верхньому кутку. На титульному та завершальному слайдах номер може не проставлятися. Кількість слайдів у презентації залежить від мети та цільової аудиторії. Презентація не повинна бути монотонною і громіздкою (оптимально — це 10– 20 слайдів).

7. Політика дисципліни та оцінювання

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

Рівень теоретичної підготовки студента визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях, під час складання заліку (V семестр) та оцінюється за такими критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та ґрунтовність викладу;
- доказовість викладу;
- термінологічна коректність.

Студент може отримати **5 балів** (“відмінно”), якщо його відповідь повністю відповідає змісту питань семінарського заняття, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; студент демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питань, на які відповідає, та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; студент досить вільно й коректно користується юридичною термінологією.

Студент може отримати **4 бали** (“добре”), якщо його відповідь в основному відповідає змісту питань семінарського заняття, не всі основні проблеми визначені чітко, не розкриті досить повно та ґрунтовно; студент викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; студент в основному правильно користується юридичною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного.

Студент може отримати **3 бали** (“задовільно”), якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і без належної глибини; студент викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору щодо більшості проблем; студент допускає значну кількість термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного.

Студент може отримати **2 бали** (“незадовільно”), якщо його відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні; студент майже не користується юридичною термінологією.

Рівень володіння професійно-методичними вміннями визначається під час виконання студентом практичного завдання (аналіз запропонованої практичної ситуації з точки зору застосування норм права, складання власного варіанту її вирішення) на практичних заняттях, при виконанні завдань самостійної роботи, під час складання заліку (V семестр) та оцінюється за такими критеріями:

- точність та повнота виконання практичного завдання;
- обґрунтованість правового аналізу конкретної теми з точки зору їх відповідності принципам навчання, вимогам поетапного формування навичок і вмінь.

Студент може отримати **5 балів** (“відмінно”) або «зараховано», якщо завдання виконане ним повністю, є комунікативно орієнтованим, відповідає вимогам поетапного формування навичок і вмінь та принципам навчання ІМ, відбиває специфіку навчання правового матеріалу, демонструє володіння студентом юридичною термінологією. За розробку, що в основному відповідає вимогам, виконане повністю, проте має незначні порушення логіки поетапного формування навичок і вмінь, невелику кількість термінологічних помилок, що не перешкоджають розумінню змісту, він може отримати **4 бали** (“добре”) або «зараховано». Практичне завдання, яке виконане частково, має серйозні порушення логіки поетапного формування навичок і вмінь, містить значну кількість помилок, оцінюється **3 балами** (“задовільно”) або «зараховано». Завдання, яке майже чи повністю не відповідає встановленим викладачем вимогам, демонструє недоречне вживання методичних термінів, оцінюється **0-2 балами** (“незадовільно”) або «незараховано».

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад конституції, трудового права, освітнього менеджменту, економіки, права тощо;

- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;

- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;

- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;

- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;

- виконати індивідуальне завдання

- самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не підготував самостійну роботу, до екзамену не допускається.

- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

8.Розподіл балів за рейтинговою системою

Назви змістових модулів і тем	Всього балів	Практичні заняття	Індивідуальна робота	Контактна робота	Самостійна робота
Модуль 1	2	3	4	5	6
Тема 1. Предмет і методологія історії вчень про державу і право.	7	5	1		1
Тема 2. Вчення про державу і право в країнах Давнього Сходу.	7	5	1		1
Тема 3. Погляди на державу і право в Давній Греції та Давньому Римі.	7	5	1		1
Тема 4. Вчення про державу і право доби Середньовіччя в Європі та країнах Арабського Сходу (V ст. - XIV ст.).	7	5	1		1

Разом за кредитним модулем 1	28	20	4		4
Модуль 2					
Тема 5. Державно-правова думка доби Відродження і Реформації.	7	5	1		1
Тема 6. Державно-правова думка в Нідерландах та Англії XVII ст.	7	5	1		1
Тема 7. Європейська державно-правова думка доби Просвітництва.	7	5	1		1
Тема 8. Американські просвітники про державу і право в період боротьби за незалежність США.	7	5	1		1
Разом за кредитним модулем 2	28	20	4		4
Модуль 3					
Тема 9. Вчення про державу і право в Німеччині (кінець XVIII ст. - початок XIX ст.)	7	5	1		1
Тема 10. Європейські мислителі XIX ст. про державу і право.	7	5	1		1
Тема 11. Сучасні концепції про державу і право.	7	5	1		1
Тема 12. Вітчизняна політико-правова думка: витоки, розвиток уявлень та сучасні ідеї.	10	5	1	3	1
Разом за кредитним модулем 3	31	20	4	3	4
Усього годин	75	60	12	3	12

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	12	5	до 60
Індивідуальне завдання (презентації)	12	1	до 12
Самостійна робота: вирішення практичних ситуацій; складання процесуальних документів; науковий проект ¹	1	1	до 12
Підсумкова контрольна робота	1	3	до 3
Усього			до 75
Залік:			до 25
Разом:			до 100

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		

¹ Самостійна робота є обов'язковою умовою допуску до екзамену. Студент, який не виконав самостійну роботу до екзамену не допускається.

35-59	FX	незадовільно можливістю повторного складання	3	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно обов'язковим повторним вивченням дисципліни	3	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Перелік питань до заліку.

1. Предмет та завдання історії вчень про державу та право.
2. Методи вивчення історії вчень про державу та право.
3. Місце історії вчень про державу та право в системі юридичних дисциплін.
4. Періодизація історії вчень про державу та право.
5. Державно-правова думка в країнах Близького Сходу. (Єгипет, держави Месопотамії).
6. Розвиток вчення про державу та право в Стародавній Індії.
7. Розвиток вчення про державу та право в Стародавньому Китаї.
8. Вчення Конфуція про державу та право.
9. Державно-правова думка раннього періоду. (Стародавня Греція)
10. Становлення давньогрецької державно-правової думки (VIII - перша пол. Vст. до н.е.)
11. Вчення Платона про суспільство і державу.
12. Вчення Арістотеля про державу і право.
13. Державно-правова думка в період еллінізму. Епікурейство і стоїцизм.
14. Характеристика розвитку державно-правової думки періоду Стародавнього Риму.
15. Вчення Цицерона про державу та право.
16. Державно-правові погляди римських стоїків.
17. Учення римських юристів про право.
18. Державно-правова доктрина Августина Блаженного.
19. Державно-правові погляди Юстиніана.
20. Учення Ф.Аквінського про державу і право.
21. Характеристика середньовічних єретичних теорій про державу та право.
22. Державно-правове вчення Марсилія Падуанського.
23. Загальна характеристика середньовічної юридичної думки.
24. Державна і правова думка Арабського Сходу.
25. Характеристика теорії "Москва - третій Рим".
26. Вчення І. Пересвєтова про царську владу.
27. Політично-правові ідеї в "Слові о Законі і Благодаті".
28. Державницькі програми Я.Мудрого і В.Мономаха.
29. Політико-правові погляди Данила Заточеника.
30. Антропоцентризм і його вплив на еволюцію державно-правової думки в епоху Відродження та Реформації.
31. Вчення Нікколо Макіавеллі про державу, право та політику.
32. Жан Боден і його вчення про державу.
33. Утопічні ідеї Томаса Мора і Томасо Кампанелли, в їхніх поглядах на державу та право.
34. Вплив Англійської і Французької буржуазних революцій на розвиток європейської державно-правової думки.
35. Вчення Г.Гроція про державу і право.
36. Правове учення Б.Спінози.

37. Основні напрямки розвитку англійської державно-правової думки в епоху Нового часу.
38. Вчення Вольтера, Ш.-Л. Монтеск'є і Ж.-Ж. Руссо про державу та право.
39. Основні напрямки американської державно-правової думки (Б.Франклін, Т.Джефферсон, О.Гамільтон, Дж. Адамс).
40. Критика буржуазної держави і права у вченні Г. Бабефа.
41. "Теорія кримінальних законів" Ж. П. Бріссо.
42. Вплив визвольної війни під проводом Б.Хмельницького на розвиток державно-правової думки в Україні.
43. Державно-правові погляди Й. Верещинського, С. Наливайка та С. Оріховського-Роксолана.
44. Державно-правові погляди Ф.Прокоповича та С. Яворського.
45. "Березневі статті" (1654р.) та Гадяцька угода 1658 р.- важливі віхи в українському державотворчому процесі.
46. Погляди П. Орлика на державно-правовий розвиток української держави.
47. Характеристика розвитку державно-правової думки Німеччини у XVIII-XIX ст.
48. Характеристика поглядів діячів німецької історичної школи права.
49. Вчення Г.- В. Гегеля про державу і право.
50. Характеристика державно-правової думки Англії та Франції у XIX ст.
51. Погляди О.Конта на державу та право.
52. Погляди соціалістів-утопістів на державу право (А. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуен).
53. Який зміст вкладав К. Савіньї у положення його теорії щодо "динаміки права"?
54. Державно-політичні погляди членів Кирило-Мефодіївського братства.
55. Громадсько-політична концепція М. Драгоманова.
56. Концепція С. Подолинського.
57. Державно-правові ідеї в програмних документах українських політичних партій початку XX століття.
58. Теоретичний внесок діячів Центральної Ради в розробку концепції української державності.
59. Державно-правова концепція діячів декабристського руху в Україні.
60. Еволюція поглядів І. Франка на державу та право.
61. Еволюція державно-правової думки в програмних документах Організації українських націоналістів.
62. Розкрийте основну суть теорії «сарматизму».
63. Ідеї державності в роботі М. Грушевського «До Нової України».
64. Проблеми державності і права в Україні в XVI-XVIII ст.
65. Які ідеї російського марксизму вплинули на українську політично-правову думку комуністичної спрямованості?
66. В якій праці Костомаров виклав свою політико-правову концепцію?
67. Розкрийте основну сутність поняття «народ-шляхта».
68. Націократична модель державності в працях Д.Донцова.
69. До якої форми правління схилився Т.Г.Шевченко?
70. Що означає термін "конкордія" у концепції В. Вінниченка?

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Методичне забезпечення:

1. Історія вчень про державу і право. Робоча програма для студентів спеціальності -08 Право, за освітнім рівнем – 081 право.
2. Історія вчень про державу і право. Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів спеціальності -08 Право, за освітнім рівнем – 081 право.
3. Історія вчень про державу і право. Методичні рекомендації до самостійної роботи для студентів спеціальності -08 Право, за освітнім рівнем – 081 право.

Основна література

1. История политических и правовых учений. Учебник для вузов / под редакцией докт. юрид. наук, профессора О. Э. Лейста. М.: Издательство «Зерцало», 2016. 568 с.
2. История политических и правовых учений: Учебник для вузов / под общ. ред. акад. РАН, д. ю. н., проф. В. С. Нерсесянца. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Норма, 2016. 944 с.
3. Історія вчень про державу і право: навчальне видання / О. І. Осауленко, А. О. Осауленко, В. К. Гіжевський. К.: ФОП Ліпкан О.С., 2015. 196 с.
4. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. Х.: Право, 2019. 256 с.
5. Козлихин И.Ю. История политических и правовых учений. Новое время: от Макиавелли до Канта. Курс лекций. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2015. – 384 с.
6. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: навч. посібник. 4-те вид., доповн., у 2-х част. Київ: Алерта, 2015. 416 с.
7. Мироненко О.М., Горбатенко В.П. Історія вчень про державу та право: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2016. 456 с.
8. Мірошніченко М.І., Мірошніченко В.І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2017. – 224 с.
9. Трофанчук Г.І. Історія вчень про державу та право: Навч. Посіб. К.: Магістр – XXI сторіччя, 2015. – 256 с.
10. Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень. К.: Юрінком Інтер, 2015. 464 с.
11. Шульженко Ф.П., Андрусак Т.Г. Історія політичних і правових вчень: Навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2015. 304 с.

Додаткові джерела

12. Абашнік В.О. Ганс Кельзен про юридичний позитивізм. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2015. № 9-1. С. 4-6.
13. Гройсберг А.И. Развитие теории суверенитета Ж.-Ж.Руссо в годы Французской буржуазной революции. Вестник Пермского университета. Серия: Юридические науки. 2015. Выпуск 1 (27). URL: <http://www.jurvestnik.psu.ru/index.php/ru/vypusk-1-27-2016?id=2136>.
14. Дергунова О. І. Джерела впливу психологічної теорії у сучасній юриспруденції. *Форум права*. 2017. № 4. С. 73–79.
15. История политических и правовых учений: Хрестоматия / Под ред. В.П. Малахова. – Москва: Академический Проект, 2015. 414 с.
16. Кравченко С.І. Концепція права Л. Фуллера: основоположні елементи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: «Право». 2014. Випуск 29. Том 1. С. 24-27.
17. Крестовская Н.Н., Цвиркун А.Ф. История политических и правовых учений. – Х.: ООО «Одиссей», 2015. – 448 с.
18. Мельник М. О. Школа правового реалізму: пошук балансу між визначеністю норм писаного права і судовою дискрецією. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 2. С. 44-48.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. <http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm> – Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія.
2. <http://www.lawbook.by.ru/> - Бібліотека юриста.
3. <http://www.lib.ua-ru.net/index.html> - Веда – електронна бібліотека.
4. <http://www.lsl.lviv.ua/> - Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника.
5. <http://www.library.univ.kiev.ua> – Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

6. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.
7. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html> - каталог національних бібліотек та інформаційних центрів України.
8. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libweb.html> - каталог національних бібліотек країн світу.
9. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/books.html> - каталог електронних бібліотек України.
10. <http://www.nbuv.gov.ua/db/ref.html> - реферативна база даних НБУ ім. В.І.Вернадського (включаючи юридичні науки).